

SZÁSZI ZOLTÁN

Mariska hazanéz

Ki látott már fényes pünkösdi idején szomorkodót? Pedig van. Mariska, a szklabonyai temető harmadik sorában, süttöi halvány márvány alatt nyugvó Mikszáth Mariska az. Mariska hazanéz. A régi, egykoron zsúpfödeles, mára piros cseréptetős, kis karcsú oszlopokon az udvar felé támaszkodó ámbituson muskátlit nevelő kúria felé nézdegél, hogy ugyan mi újság járja otthon, miféle vendég érkezett éppen?

Mariska hazanéz, látja, hogy ő, aki édesanyjának legnagyobb öröme volt, s meghalt életének 17. évében, 1867. június 11-én (édes istenem, ugyan mi érhetett egy tizenhét éves leányt, hogy virágkorában a sírba borult?) békét kívántak hamvaira. Abban az évben az ő kedves Kálmán bátyja – akit ekkor még nem ismert sem Nógrád, sem pedig Magyarország olvasóközönsége – éppen a huszadik esztendejét töltötte be. Ma a homlokzaton emléktábla tanúskodik róla, hogy a kedves fiútestvér, a nagy író 1852 és 1872 között ebben a kis kúriában töltötte ifjúkorát.

Mariska hazanéz, és mesélni támad kedve a régi szép időről. Meséje a süttöi márvány sírkő tövében a borzogató északi szél hajlítását könnyen viselő kenyérke virágról szól, vagy az udvar szegletiben a bokrok alatt ezüsthálókat szövögető álmos pókokról, a gyerekhadról, arról a mindig csivitelő aprónépről, amely hol tótul, hol magyarul énekelve, libát, bárányt, borjút terelgetve, hempergődzve és bolondozva ment le az út mentén Zsély felé, az urbáriátusi rétekre legeltetni.

A holtak fölé állíttatott büszke köveken, betonkeretekbe foglalt lapokon ma már bizony alig van magyarul írott név, a szklabonyai lutheránus, jámbor hűvek mennybeszállását segítő ige. Mariska neki kedves és ismert magyar szót alig-alig hall szállni, ha meg is csendül olyan, akkor az csak általában olyankor, mikor a neves bátyjára emlékezők megállnak a kúria előtt, és oda rögvest való bebocsáttatást kérnek. Mariska hazanéz, s látja, bizony talán még Szent Péter esernyője se tudna már itt csodát tenni, ha kitennék valamelyik napon hagyott csecsszopó védelmére, csúful az is megeshetne, hogy félretaposnák azt az ernyőt, vagy ellopná valaki. Nem szükségéből, hanem csak úgy, gonoszságból.

Mariska tudja, a nagy székesfővárosban, a hallgatag Duna csillogását figyelő bérkaszárnyák, tiüklő autómobilok egyikében, ott, alig száz kilométernyire az ő végső nyughelyétől, egy taxisofőr is bejelentkezik még néha a telefonba Mikszáth Kálmán néven.

Mert él az élet, mert a kitörő tavaszok még a makacsul a sírkövekre tapadó mohákat is virágzásra készítetik. Kálmán bátyja idén éppen száz éve, hogy elköltözött a nagy csendességbe, ahol minden móka, játék és kacagás, érzés és íz, illat és tapintás, ének és ima libegő felhővé változott, ahonnan haza lehet nézni, figyelni, mi is történik a kis kúriában, kik is érkeztek éppen megtekinteni a mindig tavaszias hangulatú kis házat. Mindég van virág, koszorú az ő süttöi márványból faragott mives sírkövén is, meg mécses is pilákol olykor a nagy síri sötétség felett.

Mariska a végtelen múltáson csalókat mosolyog, s arra gondol, mit is hozhat, milyen híreket sodorhat onnan, észak felől, a Balassiak ősi fészke, Kékkő felől a megint lecsapó hűvös fuvallat. Talán megint kifundáltak valami okos huncutságot az atyafiak...

Mix? Hát!

Csak belecsavarog néha Görbeországba a kíváncsi utazó, s ha már egyszer csavarog, hát nyitott szemmel, jó szót hallani vágyó füllel figyelget szanaszét. S hol más-hol is lehetne a leges- de legeslegjobban megismerkedni a jó palócok jelenkori szokásaival, búbanatukkal, vígságuk okaival, ha nem a jó emlékezetű falusi korcsmában?

Palócföldnek a peremén (már most ne várja el tőlem a kegyes olvasó, hogy pontosan megmondjam a falu nevét, én oda akkor többet lábamat se tehetem be, mert még véletlen elnászpángolnak szavam járásáért, ha nem is sértő, akkor is) minap hordott be az északi szél az egyik Ipoly-menti faluba. Mivel éppen szomszjúhoztam s meg is éheztem, betértem hát a korcsmahivatalba, hol is meleg ételt kínált a cégér.

Igaz-igaz, minden nagyon cicoma, minden nagyon szép, meg minden nagyon jó volt, akár mindennel meg is lehettem volna elégedve, de amilyen morcos és morgós, meg igényes vagyok, mindig találok hibát. A színmagyar falucskában lévő csárdában bizony nem magyarul volt a kínálat. El nem veszhet, éhen nem pusztulhat garabonciások unokája, hát gondoltam, kérdezek. Mikor a csinosnak még éppen mondható, de fiataknak már nem, kiszolgáló leányasszonyt megkérdeztem ízes szóval, mit is tudna nekem éhségemre kínálni, bizony pironkodva vallotta be, hogy ő ugyan nekem fel is olvassa a maga nyelvén az étkek nevét a drága műbörbe bekötött étkeklapról, de már ne várjam én azt el tőle, hogy magyarul is megmondja, mi micsoda, vagy netán, hogy miből készült, s már azt meg végképp ne várjam, hogyan?!

Gondoltam, elvek miatt éhen csak nem maradhatok, s mivel magam is némi, egészen pontosan egynegyedrésnyi tót vért csergedeztetek ereimben, mely más-negyedrész német, harmadnegyedrészt ki tudja milyen fajta, negyedik negyedrészt meg magyar őseim vérével elegyedik igencsak békésen, hát megkegyelmeztem, s úgy döntöttem, az étlapon szereplő hús mix kerül rendelésre.

– Aztán mondja kedves, jó az a hús mix? – Hát! – szólott a válasz. S elballagott a konyha felé a csinosnak még éppen mondható, de fiataknak már nem, kiszolgáló leányasszony. Ekkor hirtelen és gyors beszélgetésünkből egy tikk-takk szókapcsolat kezdett ketyegni a fejemben. Mix – hát, mix – hát! Nini, hát ez teljesen úgy hangzik, mintha azt mondanám, Mikszáth! S mikor ez a tikktakkoló szó már egészen végigketyegte bennem azt az örömet, hogy énnekem itt, Görbeországban, annak is a peremén, éhségem miatt éppen ide kellett betérnem, hogy ez így megvilágosodjon bennem, azt gondoltam, az a békés tekintetű bácsi, akinek olyan szép kackiás bajusza van, meg úgy tud mosolyogni erre a szigorú világra, ez a jó Mikszáth bácsi, ez bizony megtréfált itt most engem. De milyen jó is az, hogy megtréfált! Előhozta hát egy makrapipa elfüstölésére éppen alkalmas idő után a csinosnak még éppen

mondható, de fiatalának már nem, kiszolgáló leányasszony az én megrendelt mix húsomat. Mondhatni – mivel semmit se vártam –, hát igen kellemesen meglepődtem a mixen. Volt abban ilyen is, meg olyan is, de legfőképpen sertéshús, kis darab rántva, diója pecsenyének, szűzerméje kolbászhússal töltve. Hozzá pityóka, saláta, paradicsomkarikák, szép zöld póré, na meg el ne felejtsem a petrezselyem zöldjét, amivel végig megszórták a tányérom peremét. Mix – hát, mix – hát! Jó biz az, ha az embernek nagy éhségében, nagy útonlevésekor, az ő kicsi karosszékétől igencsak messze, az idegen csárdában Mikszáth Kálmán bácsi hozza meg a jó kedvet, az étvágyat, az emlékezés tehetségét. Isten áldja meg érte, haló porában is!

Azok a békebeli sertéssültek!

Bizony, hol van ma már olyan becsülete a magyar írónak, mint volt a hímes pillangószárnyon, az elrévedő nagy múltba repdesett aranykorban?! Amikor a magyar írókat még megünnepelték, amikor országos csinnadrattával, nagy traktákkal, bruderivásokkal, az asztalfőnél üldögélő nagy emberre való vég nélküli koccintgatásokkal éltették a tollforgatót, a mesemondás mesterét!

Elmúlt már az, elvitte a Kékkő felől a Kürtös patak völgyébe még nyár közepén is akármikor berobogó zimankós szél. Elfelejtődött, ahogy beborította már azt a kis halmos, fekete márványoszlopot borostyánnal a Kerepesi úton a mindenek felett való természet, amelyik alatt az író pihengél két fiával. Elaltatta a régi nagy kedvet már réges-régen a holdat ugató kutyákhoz hasonlatos hangú politizálás.

Pedig micsoda sertéssültek pironkodtak még akkoriban az asztalon, mikor is a legnagyobb palócot hívták lakomázni végig a nagy, kincses országban, Nógrád girbe-gurba dombjain, meg a karcsú kis Ipoly kanyarulatában meghúzódó Balassagyarmat megyeházájától indulva, Buda s Pest cigányprímásos kávéházain, szivarfüstös szerkesztőségein át, le egészen a ringató Tisza partján az árvízről ódzkodó Szegedig!

Micsoda pazar lakomáknak adták oda magukat a zsenge libák, saját zsírjukba fullasztott gyenge májacskáikkal! Lakomák, hol is az asztalokon a felhordott porcelán tálakban aranytallér zsírfoltú húslevesek szívébe csillogtak bele a százkarú gyertyatartók pislákoló fényei. Hol az az idő, amikor csak úgy, fog alá való bekezdésnek feltett sonkák halmán, hó gyanánt frissen reszelt tormát halmozott a szakács, hogy a levesek, sülték, mártások és körethegek után végül is – a kihagyhatatlan, lucskos, tejföllel megbólintott töltött káposzta megkóstolását ki nem hagyva – csörögefánk puha fehér tésztája, csokoládétorták csíkos cikkjei, meg az elmaradhatatlan feketekávé illata koronázzák együtt a nagy író nagy ünneplését. Micsoda idők voltak, micsoda hősökkel, micsoda evésekkel!

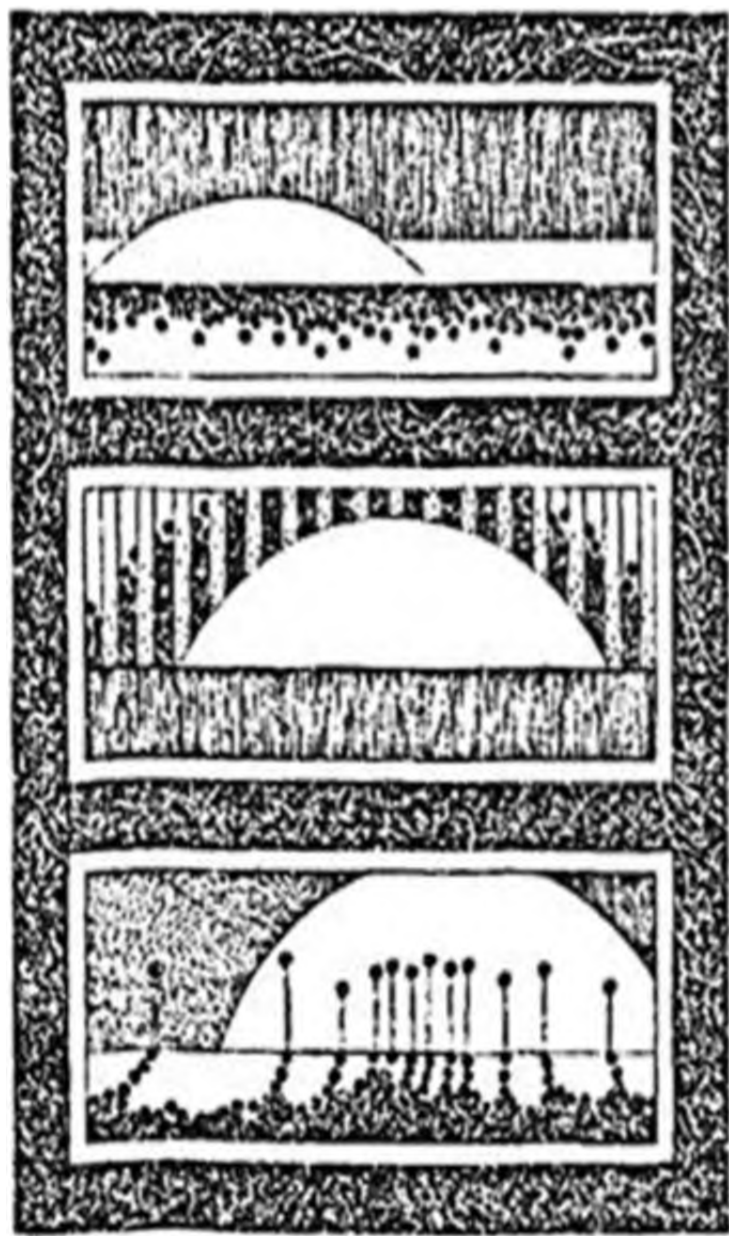
Mi – akik ma csak valamiféle száraz pogácsát morzsolgatunk, meg ki tudja honnan idehozott, szőlőtökét soha nem látott, a bor nevet meg sem érdemlő italokat ímmel-ámmal fogyasztgatunk mindenféle ünneplésekkor, mikor is valamelyik író barátunkat (vagy éppen, ne adj isten, no, hát ellenségünket) köszöntik – mi már azt sem tudjuk, milyen is az igazi mulatság.

Bizony mondom, a béke hibádzik belőlünk, a jókedv, az istennek áldását fogadni való készség! Tudása annak, mikor kezdődik a kálvinista, no meg a lutheránus böjt, ami tudvalevőleg akkor lép érvénybe, amikor a kamrában elfogy a disznótoros! Nem kvaterkázunk mi már, nem gyűjtjük meg kényelmes karszékben a jó száraz fát pattogató kandalló mellett a hosszú szárú tajtékipipát, amibe a jóféle, finánc sose látta szűzdohányt magunk vágtuk a barnára érett dohányvágó deszkán, amelyik mindig a kiskamra ajtajába van akasztva, mert pipás vendég is járhat, s milyen jó is az, ha érkezik!

Hanem baj az, hogy a nagy loholásban még a kalapunkat se emeljük meg a másikonak megpillantásakor, nem sietünk oda egy-egy régen látott atyafinak köszöntésére, amikor az útja során betér a villogó-csillogó kávéházba. Nem olvasunk újságot se, miként beszélgetni is csak kevéskét beszélgetünk. Kiváltképpen meg nem eszünk már olyan jókat, mint aminőket Mikszáth Kálmán urambátyánk ehetett. Igaz, igaz, már mikor gyötörte őt a baj, akkor nem lett volna szabad oly mértéktelen módon csatába mennie a sertéssültek, borjúfrikandók, töltött káposzták, palacsinták, libamájak, dobostorták meg csörögefánkok alattomos, elébb megadó, de végül orvul hátbatámadó seregével.

Nem kellett volna, de hát, ha így van ez megírva, hogy ott, abban a jóízű csatában áldozva végül a bőségnek, a megrendült egészség elparancsolja a lelket a testből, akkor, ahogy lenni kell, legyen hát úgy! Ha úgy mondjuk, szép kort megélt, ha így mondjuk, ma még fiatalon halna, alig 63 évesen.

Negyven évig írt. Lankadatlan. Híven az ő palócaihoz. Megívva a csatát egész Magyarország kissé későn érkező, értékelésben is hiányos, de azért csak sírig tartó lelkes, vendéglátó és traktáló szeretetével, s elesve, mint egy trójai hős, az ünneplő országjárásban megfárasztva. Megmaradva joviális mosolyú, kackiás bajuszú, mosolygós, szép öregemberként a mindenkori emlékezetben. Mikszáth Kálmán.

49